

Narečno besedje iz pomenskega polja *sadovnjak* v Murkovem drsteljskem govoru

MIHAELA KOLETNIK

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160,
SI 2000 Maribor, mihaela.koletnik@um.si

1.01 Izvirni znanstveni članek – 1.01 Original Scientific Article

V prispevku se osredinjamo na drsteljsko narečno besedje iz pomenskega polja *sadovnjak*. Drsteljski, tj. Murkov rodni govor slovenska dialektologija uvršča v prleško narečje panonske narečne skupine. Zbrano narečno besedje, ki ga je mogoče razvrstiti v več ožjih tematskih skupin, je predstavljeno v obliki abecedno urejenih slovarskih sestavkov in prikazano v luči njegovih strukturnih, etimoloških in besedotvornih značilnosti.

The present article addresses the dialect words from the semantic field of *orchard*. The Drstelja subdialect, the subdialect of Murko's birthplace, is categorised by the Slovenian dialectologist as a Prlekija dialect of the Pannonian dialect group. The chosen vocabulary, which can be classified into several smaller thematic groups, is presented in the form of dictionary entries arranged in alphabetical order and presented in view of its structural, etymological and word formation characteristics.

Ključne besede: dialektologija, panonska narečna skupina, prleško narečje, drsteljski govor, pomensko polje *sadovnjak*, tematski narečni slovar

Keywords: dialectologist, Pannonian dialect group, Prlekija dialect, Drstelja subdialect, semantic field orchard, thematic dialect dictionary

Uvod¹

Krajevni govor Drstelje, rojstnega kraja Matije Murka, slovenska dialektologija uvršča v prleško narečje, natančneje med zgornjoprleške govore, katerih temeljne glasoslovne in oblikoslovne značilnosti so že bile opisane (Koletnik 2014: 225–226). V prispevku se tako osredinjamo na narečno besedje za *sadovnjak*, zbrano na Drstelji. Gradivo je bilo pridobljeno z anketno metodo s pomočjo vprašalnice za *sadovnjak*, vrt in polje, ki jo je sestavila in leta 1994 v reviji *Traditiones* objavila Francka Benedik. Iz vprašalnice smo izbrali tistih 98 vprašanj, ki se nanašajo na pomensko polje *sadovnjak*. Zbrano gradivo, ki ga je mogoče razvrstiti v več ožjih

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine* – vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

tematskih skupin, je predstavljeno v obliki tematskega slovarčka in prikazano v luči njegovih strukturnih, etimoloških in besedotvornih značilnosti.

Tematski slovarček drsteljskega besedja za sadovnjak

Zgradba geselskega članka²

Narečno besedje je predstavljeno v obliki abecedno urejenih slovarskih sestavkov. Ti so sestavljeni iz posameznih sestavin, ki si sledijo v določenem zaporedju.

Krepko zapisani poknjženi iztočnici za grafičnim znamenjem ► sledi njena v oglatih oklepajih ([]) in v fonetični transkripciji zapisana narečna ustreznica v osnovni slovarski obliki – samostalniki in samostalniške besedne zveze so zapisani v imenovalniku ednine, glagoli v nedoločniku, pridevniki v obliki za moški spol; tej v nadaljevanju sledijo slovnične in besednovrstne oznake: samostalnikom so pripisane edninske rodilniške končnice, glagolom prvoosebne sedanjiške, pridevnikom pa žensko- in srednjepolske oblike. Sledi besednovrstna oznaka iztočnice: m, ž in s so oznake za spol samostalnika, ki velja tudi za podiztočnice s samostalniškim jedrom in pridevniškim prilastkom, dov. in nedov. sta oznaki glagolskega vida, prid. pa je oznaka za pridevnik. Temu sledi pomenska razlaga, pri čemer je (a) na prvem mestu (enobesedna ali večbesedna) knjižna ustreznica narečne besede, če ta obstaja, ki ji v pokončnicah (||) sledi še njena razlaga, ali (b) pripisana polna oz. funkcijska razlaga, če za narečno besedo ni na voljo nevtralne knjižne ustreznice; če je iztočnica enaka knjižni besedi, je razlaga povzeta po SSKJ.

Kadar imajo leksemi več pomenov, so ti znotraj slovarskega gesla razvrščeni pod zaporednimi številkami, pri čemer smo sledili načelu, da so posamezni pomeni razvrščeni od pričakovanega do redkejšega in obrobnejšega. Sopomenke so uvedene z označevalcem =, in sicer takoj za pomenskim razdelkom. Nadalje sledi ponazarjalni razdelek; uvaja ga znak ⊕, ki označuje raziskovalno točko, sledi pa mu še grafično znamenje ▷. Vsak posamezni zgled (izsek iz posnetega in zapisanega narečnega besedila, v katerem je rabljen narečni termin) je zapisan v fonetični transkripciji in podan v oglatih oklepajih ([]). Če je ponazarjalnih primerov več, so ti med seboj ločeni z grafičnim znamenjem ■. Če ima narečna beseda več pomenov, so ponazarjalni primeri označeni s številkami, ki nakazujejo, na kateri pomen besede se zgled nanaša. Ponazarjalnemu razdelku sledi etimološki razdelek, ki ga uvaja grafično znamenje ~ ⊙, temu pa dokumentarni razdelek, ki ga uvaja grafično znamenje ~ ⊙ in ki prinaša podatke o vključenosti oz. ne vključenosti narečnega leksema v *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ), *Pleteršnikov slovar* (Plet.), *Gučati po antujoško* Bernarda Rajha (GA) in *Cerkvenjaški besednjak/Antujoški besedjak* Cirila Paluca (CB).³ Ponekod je na koncu slovarskih člankov še razdelek z vodilkami (za grafičnim znamenjem ▷), ki usmerja k podiztočnici določene nadiztočnice.

² Zgradba geselskega članka je povzeta po Benko (2013: 240–250).

³ Pri preverbi so uporabljeni naslednji znaki: +/- (ne)obstoj besedne enote, p- iztočnici se pomensko ne pokrivata, p~ v ustreznem slovarskem sestavku narečni pomen ni dokumentiran, → glej, primerjaj.

Tematski slovarček**branje** ► [b'ra:ɲe] -a s *branje* |*trganje grozdja; trgatev*|

Ⓣ ▷ ['Tɔtɛmi 'dɛli, g'da po'bi:ramo g'rɔ:zdje, p'ra:vimo b'ra:ɲe.]

~ ① Izpeljano (*br-a-n-je*) iz glagola *brati* < *pslovan*. **bbráti*, sed. **bèrɔ* 'nabirati, zbirati' < ide. **bher-* 'nesti'.⁴~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: – (→ *bratva* p+)**breskev in breskva** ► [b'rɛskɛf] -kve ž in [b'rɛskva] -e ž *breskev* |*sadno drevo ali njegov žametasto dlakavi okrogli koščičasti sad*|

Ⓣ ▷ [B'rɛskve so 'vɛ:kše pa 'boj de'bɛ:le kak ma'rule.] ■ [B'rɛskve 'tak 'lepo c'vetejo, 'takše 'lɛ:pe c'vɛ:te 'ma:jo.]

~ ① Slovan. **běrsky* < srlat. *pers(i)ca* 'breskev'.~ ② *breskev*: SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: –; *breskva*: SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: –**cepiti** ► [ce'piti] ce'pi:n dvovid. *cepiti* |*vstavljati cepič, požlahtnjevati s cepljenjem*|

Ⓣ ▷ ['Divje d'rɛ:ve t'rɛba ce'piti.]

~ ① Pslovan. **čepīti* 'sekati, klati' < ide. **skeip/b-* 'rezati, klati (les), ločevati'.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: –

češnja ► [č'rɛ:šɲa] -e ž *češnja* |*sadno drevo ali njegov dolgopecljati okrogli koščičasti sad*|

Ⓣ ▷ ['Dɛca si 'radi 'dɛvlejo č'rɛ:šɲe za 'vuxɛ. Č'rɛ:šɲa je 'boj s'latka pa s'vɛtla, 'vi:šɲa pa 'boj čɽ:na pa 'kisla.] ■ [Č'rɛ:šɲe 'ra:sejo na č'rɛ:šɲi, nɛ, na d'rɛ:vi.]

~ ① Pslovan. **čěrs'bn'a* ali **čeres'bn'a* < vlat. **ceresia* 'češnja' < gr. *kerasia*, *kérasos* 'češnjevo drevo', *kerásion* 'plod češnje'; domnevno izposojenka iz nekega maloazijskega jezika.~ ② SSKJ: + gl. *češnja*, Plet: +, GA: +, CB: –**češnjev** ► [č'rɛ:šɲovɛc] -jovca m *češnjev* |*žganje iz češenj*|

Ⓣ ▷ [Žga'ni:ca s č'rɛ:šɲen je č'rɛ:šɲovɛc.]

~ ① Izpeljano (*črešnj-ev-ec* ← *črešnj-ev* ← *češnja*) iz *češnja* (< *pslovan. **čěrs'bn'a*).~ ② SSKJ: – (→ *češnjev* p+), Plet: +, GA: –, CB: –**češnjev les** ► [č'rɛ:šɲof 'lɛ:s] -jovga le'sa: *les češnje*

Ⓣ ▷ ['Lɛ:s ot č'rɛ:šɲe je č'rɛ:šɲof 'lɛ:s.]

~ ① *Črešnjev*: izpeljano (*črešnj-ev-ec* ← *črešnja*) iz *češnja* (< *pslovan. **čěrs'bn'a*); *les* < pslovan. **lěsъ* 'gozd, hosta' < domnevno ide. **lehl-* 'popustiti, zapustiti' s prvotnim pomenom *'zapuščeno, ne več obdelano zemljišče, na katerem je pognalo grmičevje' ali < ide. **leg'-so-* < **leg'* 'upogibati se' z domnevnim pomenom *'kjer raste šibje, upogljivo rastlinje'.~ ② SSKJ: – (→ *češnjev* p+), Plet: + (pod geslom *češnjev*), GA: –, CB: –

⁴ Če ni drugače označeno, so etimologije povzete po Snojevem *Slovenskem etimološkem slovarju* (2016), dostopnem na <https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar/>.

črni ribezelj ▶ [čř:ni 'ribizl̩] -ega -zla m *črni ribez* |grmičasta rastlina z užitnimi črnimi jagodami|

⊕ ▷ [P'ri:nas 'ma:mo r̩'de:čega pa 'čř:nega. 'Čř:ni 'ribizl̩ 'ma: 'boj de'bę:le 'bubike, r̩'de:či 'ribizl̩ pa drob'neše.]

~ ① Črn < pslovan. *č̣rnъ < ide. *ḳṛsnó- 'črn'; ribezelj (< avstr. nem. Ribisel).

~ ② SSKJ: – (→ črni, rdeči ribez), Plet: – (→ ribez p~), GA: –, CB: –

črviv ▶ [čř:'vi:vi] -a -o prid. *črviv* |ki ima črve|

⊕ ▷ [Če je v 'jabuki al pa v g'rü:ški al pa f č'rę:šji 'čř:f, 'rečemo, ki je čř:'vi:va.]

~ ① Izpeljano (*črv-iv* ← *črv*) iz *črv* < pslovan. *č̣rvъ.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: –, CB: –

divja črešnja ▶ ['divja č'rę:šja] -e -e z *divja črešnja*

⊕ ▷ ['Divja č'rę:šja 'ma: drob'neše č'rę:šje. Pa b'ritke. 'Dęsti xi 'ra:se v 'lę:si.]

~ ① Divji < pslovan. *ḍivъbъ < *ḍivъ 'zli duh, demon, čudo'; črešnja < pslovan. *č̣ęrs'bn'a ali *č̣eres'bn'a; dalje gl. črešnja.

~ ② SSKJ: –, Plet: –, GA: –, CB: –

divjača ▶ [div'ja:ča] -e z *divja hruška*

⊕ ▷ ['Divji g'rü:ški p'ra:vimo div'ja:ča.]

~ ① Izpeljano (*divj-ača* ← *divji*) iz pridevnika *divji* < pslovan. *ḍivъbъ < *ḍivъ 'zli duh, demon, čudo'.

~ ② SSKJ: –, Plet: +, GA: –, CB: –

divjak ▶ [div'ja:k] -a m *divjak* |samoraslo, necepljeno drevo|

⊕ ▷ ['Divja d'rę:va je div'ja:k.]

~ ① Izpeljano (*divj-ak* ← *divji*) iz pridevnika *divji* < pslovan. *ḍivъbъ < *ḍivъ 'zli duh, demon, čudo'.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +p–, CB: +

dol pobrati ▶ ['doj pob'rati] 'doj po'beren dov *obradi* |s trganjem odstraniti sadeže, plodove z drevesa, rastline|

⊕ ▷ [G'da se 'jabuke za'zřrijo, 'te xi t'ręba 'doj pob'rati.]

~ ① Dol < pslovan. *dolъ; pobrati ← brati < pslovan. *ḅṛátī 'nabirati, zbirati' < ide. *ḅher- 'nesti'.

~ ② SSKJ: –, Plet: –, GA: –, CB: –

dol trgati ▶ ['doj 'trgati] 'doj 'tr:gan nedov. *trgati* |s sunkovitimi potegi spravljati z drevesa, rastline|

⊕ ▷ [X'mę:l 'doj 'tr:gajo, g'da je z'ręja.]

~ ① Dol < pslovan. *dolъ; trgati < pslovan. *ṭřrgati (ali *ṭřgátī) < ide. *terhlg- < *terhl- 'treti, drgniti, vrtati'.

~ ② SSKJ: –, Plet: –, GA: –, CB: –

drot ▶ [d'rō:t] -a m *žica* (opora za hmelj)

⊕ ▷ [X'mę:l se 'sü:če 'gřor po d'rō:ti.]

~ ① Prevzeto iz nem. *Draht* 'žica'.

~ ② SSKJ: –, Plet: +, GA: +, CB: +

figa ▶ ['figa] -e ž *figa* |*nizko južno drevo z dlanastokrpnimi listi ali njegov sočni, sladki sad*|

① ▷ ['Fige 'ra:sejo na 'figovi d'rè:vi. 'Toga je 'neḡda p'rinas 'nè: bi'lò:.]

~ ① Prevzeto iz srvnem. *vīge* < provan. *figa* < lat. *ficus* 'figa' ali neposredno iz neke rom., severnoit. predloge.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: –, CB: +

figova dreva ▶ ['figova d'rè:va] -e -e ž *figa* |*nizko južno drevo z dlanastokrpnimi listi*|

① ▷ ['Fige 'ra:sejo na 'figovi d'rè:vi. 'Tü p'rinas xi 'neḡa.]

~ ① IZpeljano (*fig-ov* ← *figa*) iz *figa* (< srvnem. *vīge*); *drevo* < pslovan. **dërvo* 'drevo'

< ide. **dóru* 'drevo'.

~ ② SSKJ: –, Plet: –, GA: –, CB: –

gorica ▶ [g'o'rica] -e ž *gorica* |*nav. mn., nar. vzhodno vinograd v gričevnatem svetu*|

① ▷ [V go'rici 'ra:se 'tṛ:sje.]

~ ① IZpeljano (*gor-ica* ← *gora*) iz *gora* < pslovan. **gorá* 'gora' in 'gorski gozd' < ide. **guerH-* 'gora'.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: +

grozd ▶ [g'rōst] -zda m *grozd* |*podolgovat, iz jagod sestavljen sad vinske trte*|

① ▷ [G'rō:zdje, 'tò: je 'več g'rō:zdof 'f'küp. 'Samo 'eden je pa g'rōst.]

~ ① Pslovan. **grozdь*, **grōzdb* je verjetno zloženka iz ide. **ghrās-* 'veja' in **-zdo-*, kar je izpeljanka iz **sed-* 'sedeti' s prvotnim pomenom *'na veji sedeč, nahajajoč se na veji'.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: –

grozdje ▶ [g'rō:zdje] -a s *grozdje* |*več grozdov, grozdi*|

① ▷ [G'rō:zdje, 'tò: je 'več g'rō:zdof 'f'küp. 'Samo 'eden je pa g'rōst.]

~ ① IZpeljano (*grozd-je* ← *grozd*) iz *grozd* (< pslovan. **grozdь*, **grōzdb*).

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: –

gruška ▶ [g'rü:ška] -e ž *hruška* |*sadno drevo ali njegov pečkati sad stožčaste oblike*|

① ▷ ['Tò: na s'liki je g'rü:ška, nè, 'sa:t.] ■ [G'rü:ška 'ra:se na g'rü:ški. D'rè:vi 'tüdi g'rü:ška p'ra:vimo.]

~ ① Pslovan. **grūša* in **krūša* 'hruška'.

~ ② SSKJ: – (→ *hruška* p+), Plet: +, GA: +, CB: +

gruškov les ▶ [g'rü:škof 'lè:s] -kovga le'sa: *les hruške*

① ▷ ['Lè:s od g'rü:ške je g'rü:škof 'lè:s.]

~ ① *Gruškov*: izpeljano (*grušk-ov* ← *gruška*) iz *gruška* (< pslovan. **grūša*); *les* (< pslovan. **lēs*).

~ ② SSKJ: – (→ *hruškov* p+), Plet: –, GA: –, CB: –

gruškovec ▶ [g'rüškovec] -kofca m *hruškovec* |žganje iz hrušk|

- ⊕ ▷ [Žga'ni:ca z g'rü:šek je g'rüškovec, 'mošt z g'rü:šek pa je g'rüškofca]
~ ① Izpeljano (*grušk-ov-ec* ← *grušk-ov* ← *gruška*) iz *gruška* (< pslovan. **grūša*).
~ ② SSKJ: – (→ *hruškovec* p+), Plet: +p–, GA: –, CB: – (→ *gruškoviča* p+)

gruškoviča ▶ [g'rüškofca] -e ž *hruškoviča* |mošt iz hrušk|

- ⊕ ▷ [Žga'ni:ca z g'rü:šek je g'rüškovec, 'mošt z g'rü:šek pa je g'rüškofca]
~ ① Izpeljano (*grušk-ov-ica* ← *grušk-ov* ← *gruška*) iz *gruška* (< pslovan. **grūša*).
~ ② SSKJ: – (→ *hruškoviča* p–), Plet: +, GA: +, CB: +p–

hmelj ▶ [x'me:l] -a m *hmelj* |kulturna rastlina z ovijajočim se stebлом ali njeni, za proizvodnjo piva uporabljani plodovi|

- ⊕ ▷ [X'me:l p'rinas ne 'ra:se.] ■ [X'me:l 'nücajo za 'pi:vo 'dɛlati.]
~ ① Pslovan. **xmel'č* < germ. ali slovan.
~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: –, CB: –

jabolka ▶ ['jabuka] -e ž **1.** *jabolko* |sad jablane| **2.** *jablana* |sadno drevo z rožnatimi cveti in okroglimi pečkatimi sadovi|

- ⊕ ▷ **1.** ['Tõ: na s'liki je 'jabuka, nɛ, 'sa:t.] ■ **2.** ['Jabuke 'ra:sejo na 'jabuki.]
~ ① Pslovan. **ǎblǎko* 'jabolko' < ide. **ablu*.
~ ② jabolka (1. pomen): SSKJ: nar. +, Plet: +, GA: +, CB: +p–; jabolka (2. pomen): SSKJ: –, Plet.: +, GA: +, CB: +

jabolkov les ▶ ['jabukof 'lɛ:s] -kovga le'sa: *les jablane*

- ⊕ ▷ ['Lɛ:s od 'jabuke je 'jabukof 'lɛ:s.]
~ ① *Jabolkov*: izpeljano (*jabolk-ov* ← *jabolko*) iz *jabolko* (< * pslovan. **ǎblǎko*); *les* (< pslovan. **lɛsz*).
~ ② SSKJ: –, Plet: –, GA: –, CB: –

jagoda ▶ ['jagoda] -e ž *jagoda* |nizka rastlina s trojnatimi listi in belimi cveti ali njen rdeči sad|

- ⊕ ▷ ['Tõ: na s'liki je 'jagoda. 'Tan v 'õgradi xi 'ma:mo 'puno.] ■ ['Sa:t od 'jagode je 'tüdi 'jagoda.]
~ ① Pslovan. **ǎgoda* 'manjši plod, jagoda' < izpeljanka s pripono *-*oda* iz pslovan. **ǎga* 'jagoda' < domnevno ide. *(H)*oh3g-* 'rasti; kar zraste, sad, jagoda'.
~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: – (→ *jagode* p+)

jedrca ▶ ['jedřca] -e ž *jedrce* |notranji, užitni del nekaterih sadov, ki imajo trdo, olesenelo lupino|

- ⊕ ▷ ['Orix 'ma: na s'rɛ:di 'jedřco. 'Nücamo xi za po'tico.]
~ ① Izpeljano (*jedr-ca* ← *jedro*) iz *jedro* < pslovan. **jedrö* 'jedro' < ide. **h2ajd-* 'nabuhniti, naraščati, oteči' ali **h2ner-* 'življenjska moč; moški, močan, krepak'.
~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: – (→ *jedrca* mn. p+)

kaki ▶ ['ka:ki] -ja m *kaki* |sladek, paradižniku podoben sad|

- ⊕ ▷ ['Ka:ki je 'i:ste 'fü:rme kak para'dejs. 'Tõga je 'nɛgda p'rinas 'nɛ: bi'lõ:.]
~ ① Izposojeno prek it. *cachi* in *novolat*. (*Diospyrus*) *kaki* iz jap. *kaki* 'kaki'.
~ ② SSKJ: +, Plet: –, GA: +p–, CB: +p–

kakijeva dreva ▶ [ˈka:kijova d'rɛ:va] -e -e z *kaki* [južno drevo z velikimi listi]

⊕ ▷ [ˈKa:ki g'višno 'ra:se na 'ka:kijovi d'rɛ:vi. 'Samo 'tò: je 'nè: 'tū p'rinas, 'tan na 'mò:rji 'gè: 'tòta d'rɛ:va 'ra:se.]

~ ① *Kakijev*: izpeljano (*kaki-j-ev* ← *kaki*) iz *kaki* (< prek it. *cachi* iz jap.); *drevo* (< pslovan. **dérvo*).

~ ② SSKJ: –, Plet: –, GA: –, CB: –

klojec ▶ [k'lɔ:jɛ] -a m *klojec* |*posušen podolgovat kos sadja, navadno jabolka; krhelj*|

⊕ ▷ [K'lɔ:jɛi so na 'ma:le š'tikle z'rɛ:zane po'süšene 'jabuke.]

~ ① Prevzeto iz nem. *Klötze*.

~ ② SSKJ: nar. vzhodno +, Plet: +, GA: +, CB: – (→ *klojci* p+)

klopotec ▶ [k'lɔ:pò:tec] -tca m *klopotec* |*lesena naprava s kladivci, ki dajejo ob udarjanju enakomerne glasove*|

⊕ ▷ [K'lɔ:pò:tec v go'rici od'ga:ja f'tiče.]

~ ① Izpeljano (*klopot-ec* ← *klopot-a-ti* ← *klopot*) iz *klopot* < pslovan. **klopotǔ* < **klop* (**klap*, **klep*), ki posnema ob trku dveh trdih predmetov nastale zvoke.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: +

kopinje ▶ [ko'pi:jɛ] -a s *robidovje* |*robidovo grmičevje*|

⊕ ▷ ['Tan, g'lɛ:te, 'tan kre 'šume 'ra:se ma'li:jɛ pa ko'pi:jɛ.]

~ ① Izpeljano (*kop-in-je* ← *kop-ina* ← *kop*) iz korena *kop-* < pslovan. **kopa* 'grm, rečni otoček' (Bezljaj 1982: 65).

~ ② SSKJ: nar. +, Plet: +, GA: +, CB: +

kopinščica ▶ [ko'pi:nšca] -e z *robida* |*trnata grmičasta rastlina z užitnimi črnimi jagodami, ki raste na posekah in v gozdovih*|

⊕ ▷ [Ko'pi:nšce so 'čr:ne 'fa:rbe pa 'gɔr na 'tr̥sji 'ra:sejo.]

~ ① Izpeljano (*kop-in-šč-ica* ← (*kop-in-sk-ica*) ← **kop-in-ski* ← *kop-ina* ← *kop*) iz korena *kop-* (< pslovan. **kopa*).

~ ② SSKJ: +, Plet: – (→ *kopinščnica* p+), GA: – (→ *kopišca*, *kopišna* p+), CB: – (→ *kopišnce* p+)

kosmulja ▶ [kos'müla] -e z *kosmulja* |*gojen ali divje rastoč bodeč grm z užitnimi jagodami*|

⊕ ▷ [Kos'müle 'ma:jo lid'jɛ: po 'ogradix. 'Toga je 'nɛgda 'nè: bi'lò:, 'tò: je 'ze p'rišlo.]

~ ① Izpeljano (*kosm-ulja* ← *kosem*) iz *kosem* < pslovan. **kosmǔ* 'kosem, pramen, šop' < ide. **kes-* 'urejati (lase), česati'.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: –, CB: +

kutina ▶ ['kütina] -e z *kutina* |*sadno drevo ali njegov dišeči rumeni, jabolku ali hruški podobni sad*|

⊕ ▷ ['Kütina je s'lična g'rü:ški, 'samo ki je 'tr̥:da pa 'žu:ta.] ■ ['Kütina 'ra:se na 'kütini, nɛ. D'rɛ:va je 'tūdi 'kütina.]

~ ① Prevzeto iz stvnem. *kutina*, *chutina* < lat. *cydōnia* < gr. *kydōnia* 'kutin'.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: –

koščica ► [ko'šica] -e z *koščica* |osrednji oleseneli del koščičastega plodu, sadu|

⊕ ▷ [Č'rě:šja 'ma: na s'rě:di ko'šico. Pa s'liva 'isto. 'Tüdi 'ma: ko'šico.]

~ ① Izpeljano (*košč-ica* ← (*kost-ica*) ← *kost*) iz *kost* < pslovan. **kōstь* < ide. **h₂osti-* 'kost'.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: +

lesnika ► [lis'nika] -e z *lesnika* |samorasla, necepljena jablana ali njen sad|

⊕ ▷ [Ne'čeplena 'jabuka je lis'nika, ki 'ma: 'gōr b'ritke 'jabuke.] ■ ['Jabuke so 'tüdi lis'nike. 'Mi: jin p'ra:vimo lis'nike, ja.]

~ ① Izpeljano (*les-n-ika* ← *les-en* ← *les*) iz *les* < pslovan. **lěsъ*.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: +

malina ► [ma'lina] -e z *malina* |grmičasta rastlina, ki raste na posekah in v gozdovih, ali njene užitne, navadno rdeče jagode|

⊕ ▷ [Ma'line so 'i:stega 'fū:rma kak ko'pi:nšce, 'samo ki so r'de:če 'fa:rbe.]

~ ① Pslovan. **mal'ina* < ide. **mel(h₂)-*, kar je označevalo temne, nečiste barvne odtenke.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: –

malinica ► [ma'linca] -e z *borovnica* |nizka, grmičasta gozdna rastlina ali njene užitne črne jagode|

⊕ ▷ [Ma'lince so p'la:ve 'fa:rbe, s'kōro 'čr:ne. Lid'je: p'ra:vijo, ki so zd'rave, ki 'dōsta že'lēza 'ma:jo.] ■ [P'rinas f 'šumi ma'li:nc 'nega. Ne 'ra:sejo p'rinas.]

~ ① Izpeljano (*malin-ica* ← *malina*) iz *malina* (< pslovan. **mal'ina*).

~ ② SSKJ: –, Plet: +p–, GA: +, CB: +p–

malinje ► [ma'li:je] -a s *malinje* |malinovo grmičevje|

⊕ ▷ ['Tan, g'lē:te, 'tan kre 'šume 'ra:se ma'li:je pa ko'pi:je.]

~ ① Izpeljano (*malin-je* ← *malina*) iz *malina* (< pslovan. **mal'ina*).

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: –

mandelj ► ['mandl] -dla m **1.** *mandelj* |sad mandljevca, zlasti njegovo jedrce| **2.** *mandljevca* |drevo ali grm s suličastimi listi, blede rožnatimi ali belimi cveti in koščičastimi sadovi|

⊕ ▷ **1.** ['Mandlof smo 'mi: 'neḡda 'nē: poz'na:li. P'rinas so bi'li 'samo o'rēxi za po'tice.] ■ **2.** ['Mandli zmar'lē:tka ro'zējasto c'vetejo. 'Tōga p'rinas 'nega. 'Tō: 'ra:se na 'mō:rji, 'gi je 'boj 'tōplo.]

~ ① Prevzeto iz srvnem. *mandel* < poznolat. *amandula* < gr. *amygdālē*.

~ ② *mandelj* (1. pomen): SSKJ: +, Plet: +, GA: +p–, CB: – (→ *mandli* p+); *mandelj* (2. pomen): SSKJ: +p–, Plet: +p–, GA: –, CB: – (→ *mandli* p–)

marula ► [ma'rula] -e z *marelica* |sadno drevo ali njegov rumenkasti koščičasti sad|

⊕ ▷ [Ma'rule so 'ta:kše 'žu:te 'fa:rbe. So drob'nēše kak b'rēskve.] ■ [Ma'rule 'neḡi za 'vętron sa'di:mo.]

~ ① Prevzeto iz nem. *Marille*.

~ ② SSKJ: –, Plet: +, GA: +, CB: +

mošnjček ▶ [moš'niček] -čka m *peščišče* | agr. *osrednji del ploda s pečkami* |

⊕ ▷ ['Jabuka 'ma: na 'vɣxi š'tingɫc, s'põ:r pa 'müxo. Na s'rë:di je moš'niček, 'nõ:r v moš'nički pa so 'pečke.]

~ ⊕ Izpeljano (*mošnj-ič-ek* ← *mošnj-ič* ← *mošnja*) iz *mošnja* < pslovan. **mošn'á*, **mošbná* (**mošbní*) < ide. **mak-* '(usnjena, kožna) mošnja'.

~ ⊕ SSKJ: +p–, Plet: +p–, GA: –, CB: –

mošt ▶ ['mošt] -a m *mošt* | *sladek sok iz mletega, mečkanega grozdja* |

⊕ ▷ ['Tõ: z g'rõ:zdja? 'Tõ: je 'mošt. 'Mošt je 'në: 'močen. V 'mošti 'nega 'alkoxola.]

~ ⊕ Prevzeto (eventualno prek srvnem. *most*) iz furl. *most*, it. *mosto* < lat. *mustum* 'mlado vino, mošt'.

~ ⊕ SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: +

muha ▶ ['müxa] -e ž *muha* | *ostanek cveta na sadežu pri pečkatem sadju* |

⊕ ▷ ['Jabuka 'ma: na 'vɣxi š'tingɫc, s'põ:r pa 'müxo. Na s'rë:di je moš'niček, 'nõ:r v moš'nički pa so 'pečke.]

~ ⊕ Pslovan. **müxa* < ide. **mõysah2*.

~ ⊕ SSKJ: +, Plet: +, GA: +p–, CB: –

oliva ▶ [o'li:va] -e ž *oliva* | *sad oljke* |

⊕ ▷ ['Tõ: na s'liki je 'õ:lka. 'Na:ji pa 'ra:sejo o'li:ve, 'ta:kše ze'le:ne 'bubike. 'Nücajo xi za 'õli. 'Samo ne p'rinas. 'Tõ: 'ra:se na 'mõ:rji, 'gi je 'boj 'toplo.]

~ ⊕ Prevzeto prek sodobnih evr. jezikov iz lat. *olīva* 'oliva' in 'oljka' < gr. **elaiya*, *elaia*, *elaa* 'enako' < gr. *élaion* < *élaion* 'olje'.

~ ⊕ SSKJ: +, Plet: +, GA: –, CB: –

oljka ▶ ['õ:lka] -e ž *oljka* | *južno drevo* |

⊕ ▷ ['Tõ: na s'liki je 'õ:lka. 'Na:ji pa 'ra:sejo o'li:ve, 'ta:kše ze'le:ne 'bubike. 'Nücajo xi za 'õli. 'Samo ne p'rinas. 'Tõ: 'ra:se na 'mõ:rji, 'gi je 'boj 'toplo.]

~ ⊕ Izpeljano (*olj-ka* ← (star. *olj-ika*) ← *olje*) iz *olje* < lat. *oleum* 'olje' < gr. *élaion* < *élaion* 'olje'.

~ ⊕ SSKJ: +, Plet: +, GA: –, CB: –

oreh ▶ ['õrix] o'rëxa m *oreh* | *listnato drevo z močnimi vejami ali njegov koščičasti sad* |

⊕ ▷ ['Õrix 'ma: na s'rë:di 'jedřco. 'Nücamo xi za po'tico.] ■ [D'rë:vi 'tüdi p'ra:vimo 'õrix.]

~ ⊕ Pslovan. **orëxb* < ide. *(a)*rõiso-* < **ar-* 'oreh'.

~ ⊕ SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: +

oringelj ▶ [o'ringl] -gla m *dve skupaj se držeči češnji, ki si jih dajejo otroci za uho* |

⊕ ▷ ['Deča si 'dëvlejo č'rë:šje za 'vü:xa. P'ra:vijo, ki 'ma:jo o'ringle.]

~ ⊕ Prevzeto iz nem. *Ohrring* 'uhan'.

~ ⊕ SSKJ: –, Plet: –, GA: –, CB: – (→ *ringli*, *oringli* p–)

paca ▶ ['pa:ca] -e ž *zrezano sadje, pomešano z vodo, iz česar se kuha žganje* |

⊕ ▷ [G'da se 'tõta 'pa:ca s'pa:ca, 'tõti 'sa:t 'nõ:r f 'ka:di, në, 'te pa 'lexko 'zãcnemo ž'gati.]

~ ① Izpeljano (*pac-a* ← *pacati*) iz glagola *pacati* < bav. nem. *paizen*, knjiž. nem. *beizen* 'lužiti' s prvotnim pomenom *'pustiti, da grize, žre, razžira'.

~ ② SSKJ: nižje pog. +p–, Plet: –, GA: –, CB: +p~

pacati ▶ [ˈpaːcati] -an nedov. *kvasiti (sadje) |povzročati, da postaja (sadje) zaradi vrenja kislota* ① ▷ [F ˈkaːdi se ˈsaːt ˈpaːca, nɛ, gˈda je pa sˈpaːcani, gˈda zavˈre, nɛ, ˈte pa ˈzačnemo žˈgati.]

~ ① Prevzeto iz bav. nem. *paizen*.

~ ② SSKJ: +p~, Plet: +p~, GA: +p~, CB: +p–

pajtelj ▶ [ˈpejtʃ] -tla m *vrečka za obiranje sadja*

① ▷ [ˈPejtʃ je za ˈjabuke ˈdoj poˈbirat.]

~ ① nem. *Beutel* 'vrečka'

~ ② SSKJ: –, Plet: –, GA: +p~, CB: +p–

pečka ▶ [ˈpečka] -e ž *pečka |vsako od semen jabolk, hrušk, grozdnih jagod|*

① ▷ [ˈJabuka ˈmaː na ˈvʁxi ʃˈtingʃ, sˈpõːr pa ˈmüxo. Na sˈrɛːdi je mošˈniček, ˈnõːr v mošˈnički pa so ˈpečke.]

~ ① Pslovan. **pbtʹbkâ* < izpeljano iz **pbtʹb* < ide. **put-jo-* z domnevnim prvotnim pomenom *'jajce' ali *'razmnoževalni organ (pri rastlinah)'.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: – (→ *pečke* p+), CB: –

plaviš ▶ [plaˈviːʃ] -a m *žganje, ki priteče ob prvem kuhanju = prunt*

① ▷ [Gˈda ˈpʁːvokrat žˈgemo, ˈte ˈteče pˈrunt al pa plaˈviːʃ.]

~ ① Izpeljano (*plav-iš* ← *plav*) iz *plav* < bav. nem. *plau*, knjiž. nem. *blau* 'moder'.

~ ② SSKJ: –, Plet: +, GA: +, CB: +

prdlja ▶ [pʁːdla] -e ž *drobna rumena in okrogla sliva*

① ▷ [ˈPʁːdle so sˈlične sˈlivi, ˈsamo ki so ˈžuːte pa okˈrõːgle.]

~ ① Izpeljano (*prd-lja* ← *prdeti*) iz *prdeti* < pslovan. **prdĕti* < ide. **perd-* 'pr-detiti' (Bezljaj 1995: 108).

~ ② SSKJ: –, Plet: +, GA: +, CB: – (→ *prdle* p+)

preša ▶ [pʁeʃa] -e ž *preša |stiskalnica (za sadje)|*

① ▷ [ˈMošt ˈvün z gˈrõːzdja stisˈkaːvlemo s pʁeʃõːj.]

~ ① Prevzeto iz stvnem. *p(f)ressa*, srvnem. *prĕsse* < vlat. *pressa* 'preša'.

~ ② SSKJ: pog. +, Plet: +, GA: +, CB: +

prešati ▶ [pʁɛːʃati] -an nedov. *prešati |stiskati (sadje)|*

① ▷ [Gˈda stisˈkaːvlemo na pʁeʃi, ˈrečemo, ki pʁeːʃamo.]

~ ① Izpeljano (*preš-a-ti* ← *preša*) iz *preša* (< stvnem. *p(f)ressa*).

~ ② SSKJ: pog. +, Plet: +, GA: +, CB: –

prumanica ▶ [pʁuːmanca] -e ž *češplja |sadno drevo ali njegov modri jajčasti koščičasti sad; sliva|*

① ▷ [ˈČeːʃpli ˈraːvimo pʁuːmanca. Je ˈneˈboj ˈpõːzna sˈliva pa ˈneˈbojši ʃˈnoʃs ˈdaː.]

■ [Pʁuːmance ˈraːsejo na pʁuːmanci, nɛ, na dʁɛːvi.]

~ ① IZpeljano (*prum-an-ica* ← **prum-an* ← *prum*) iz *prum* < stvnem. *prun* ‘moder’ < lat. *prūnum* ‘sliva’ (Bezljaj 1995: 132).

~ ② SSKJ: –, Plet: –, GA: –, CB: –

prumančnin les ▶ [p'ru:mančnin 'l̥e:s] -činga le'sa: *les češplje*

① ▷ ['L̥e:s ot p'ru:mance je p'ru:mančnin 'l̥e:s.]

~ ① *Prumančnin*: izpeljano (*prum-an-č-in* ← *prum-an-ica* ← **prum-an* ← *prum*) iz *prum* (< stvnem. *prun* ‘moder’); *les* (< pslovan. **l̥ēs*)

~ ② SSKJ: –, Plet: –, GA: –, CB: –

prumančnin šnops ▶ [p'ru:mančnin š'nɔps] -činga -a m *češpljevo žganje*

① ▷ [Š'nɔps is p'ru:manc je p'ru:mančnin š'nɔps. 'M̥e:šali smo ga z 'ɔvin š'nɔpson, ki je 'meja 'b̥o:jši ž'max.]

~ ① *Prumančnin*: gl. *prumančnin les*; *šnops* < nem. *Schnaps* ‘žganje’ < spnem. *schnaps* ‘požirek’.

~ ② SSKJ: –, Plet: –, GA: –, CB: –

prunt ▶ [p'runt] -a m *žganje, ki priteče ob prvem kuhanju* = plaviš

① ▷ [G'da 'p̥r:vokrat ž'gemo, 'te 'teče p'runt al pa pl'vi:š.]

~ ① Prevezeto in prilagojeno iz stvnem. *prun* ‘moder’ < lat. *prūnum* ‘sliva’ (Bezljaj 1995: 132).

~ ② SSKJ: –, Plet: –, GA: +, CB: +

pungrad ▶ ['püngrat] -da m *sadovnjak |zemljišče, na katerem je posajeno sadno drevje|*

① ▷ ['Tan, gi 'ra:se 'sa:dno d'r̥e:vje, 'mi: p'ra:vimo 'püngrat.]

~ ① Prevezeto iz srvnem. *poumgart*, *boumgarte* ‘sadovnjak’ (Bezljaj 1995: 136).

~ ② SSKJ: –, Plet: +, GA: +, CB: +

puta ▶ ['püta] -e z *puta |brenta; visoka lesena posoda, navadno za grozdje, ki se nosi na hrbtu|*

① ▷ [G'da 'beremo, 'te 'morejō 'pü:tari no'siti 'püto. 'Püta je za g'r̥o:zdje, n̥e.]

~ ① Prevezeto iz bav. srvnem. *put(t)e* ‘posoda, brenta’ < rom. < klas. lat. *buttis* ‘sod’.

~ ② SSKJ: nar. vzhodno +, Plet: +p–, GA: +, CB: +

rdeči ribezelj ▶ [r'de:či 'ribiz̩] -ega -zla m *rdeči ribez |grmičasta rastlina z užitnimi rdečimi jagodami|*

① ▷ [P'rinas 'ma:mo r'de:čega pa 'č̥:nega. 'Č̥:ni 'ribiz̩ 'ma: 'boj de'b̥e:le 'bubike, r'de:či 'ribiz̩ pa drob'n̥eše.]

~ ① *Rdeč*: pslovan. **r̥d̥ěje*, **r̥d̥ěti* ‘postajati rdeč’; *ribezelj* (< avstr. nem. *Ribisel*).

~ ② SSKJ: – (→ *črni, rdeči ribez*), Plet: – (→ *ribez p+*), GA: –, CB: –

ribezelj ▶ ['ribiz̩] -la m *ribez |grmičasta rastlina z užitnimi črnimi, rdečimi jagodami|*

① ▷ ['Tan v 'ɔgradi, g'l̥e:te, 'ra:se 'ribiz̩. 'Mi: ž 'jega 's̥o:k 'd̥elamo.]

~ ① *ribezelj* < avstr. nem. *Ribisel* < srlat. *ribes(ium)* ‘ribez’ < arab. *rībās* < perz. *rībās* ‘vrsta rabarbare’.

~ ② SSKJ: +, Plet: – (→ *ribez*), GA: –, CB: +

▷ rdeči ribezelj; črni ribezelj

ringlo ▶ [ring'lɔ:] -ja m *ringlo* |*sadno drevo ali njegov rdeči, rumeni, zeleni koščičasti sad, agr. renkloda*|

⊕ ▷ [Ring'lɔ: so ok'rɔ:gle ŋ'dɛ:če al pa 'žu:te s'live. Na s'rɛ:di 'ma:jo ko'šico. D'rɛ:va je 'tüdi ring'lɔ:. Ne 'vɛ:n, ki bi 'nači p'pravli.]

~ ⊕ Prevezeto prek avstr. nem. *Ringlotte* iz frc. *reine-claude* 'ringlo', kar je poimeno-
vano po fancoski kraljici Claude (frc. *reine* 'kraljica'), ženi kralja François I.,
ki je vladal v prvi polovici 16. stol.

~ ⊕ SSKJ: +, Plet: –, GA: –, CB: +

sad ▶ ['sa:t] -da m **1.** *sad, sadež* |*užitni del rastline, ki sestoji iz semena in osemenja*|
2. *sadje* |*več sadov, sadovi*| = sadovje

⊕ ▷ **1.** ['Jabuka je 'sa:t, nɛ.] ■ **2.** ['Jabuke, g'rü:ške, s'live, ma'rule so f'se f'küp 'sa:t.
'Samo p'ra:vimo 'tüdi sadov'je:.]

~ ⊕ Pslovan. **sādъ* 'sadika, kar je posajeno' ← pslovan. **sadīti*.

~ ⊕ *sad* (1. pomen): SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: +; *sad* (2. pomen): SSKJ: +p–,
Plet: p–, GA: +, CB: +p–

sadovje ▶ [sədov'jɛ:] ^{sədov'ja: s} *sadje* |*več sadov, sadovi*| = sad (2. pomen)

⊕ ['Jabuke, g'rü:ške, s'live, ma'rule so f'se f'küp 'sa:t. 'Samo 'mi: p'ra:vimo 'tüdi
sədov'je:.]

~ ⊕ Izpeljano (*sad-ov-je* ← *sad-ov* ← *sad*) iz korena *sad-* (< pslovan. **sādъ*).

~ ⊕ SSKJ: –, Plet: +, GA: +, CB: –

sliva ▶ [s'liva] -e ž *sliva* |*sadno drevo ali njegov modri jajčasti koščičasti sad*|

⊕ ['Du:gi 'sa:t p'la:ve 'fa:rbe je s'liva. Pa d'rɛ:va je 'tüdi s'liva.]

~ ⊕ Pslovan. **slīva* 'sliva' je v ženskem spolu posamostaljeni pridevnik **slīvъ*
'moder, modrikast' < ide. **slīH-uo-*.

~ ⊕ SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: –

slivov les ▶ [s'livof 'lɛ:s] -vovga le'sa: m *les slive*

⊕ ▷ ['Lɛ:s ot s'live je s'livof 'lɛ:s.]

~ ⊕ *Slivov*: izpeljano (*sliv-ov* ← *sliva*) iz *sliva* (< pslovan. **slīva*); *les* (< pslovan.
**lēsъ*).

~ ⊕ SSKJ: –, Plet: –, GA: –, CB: –

slivov šnops ▶ [s'livof š'nɔps] -vovga -a m *slivovka* |*žganje iz sliv*| = slivova žganica

⊕ ▷ [Š'nɔps is s'li:f je s'livof š'nɔps al pa s'livova žga'ni:ca.]

~ ⊕ *Slivov*: gl. *slivov les*; *šnops* < nem. *Schnaps* 'žganje' < spnem. *schnaps* 'po-
žirek'.

~ ⊕ SSKJ: –, Plet: –, GA: + (pod gesloma *slivov* in *šnops*), CB: +

slivova žganica ▶ [s'livova žga'ni:ca] -e -e ž *slivovka* |*žganje iz sliv*| = slivov šnops

⊕ ▷ [Š'nɔps is s'li:f je s'livof š'nɔps al pa s'livova žga'ni:ca.]

~ ⊕ *Slivov*: gl. *slivov les*; *žganica*: izpeljano (*žg-a-n-ica* ← *žg-a-ti*) iz *žgati* <
pslovan. **žbgāti* (< pslovan. **žet'ī*, sed. **žęgŏ*).

~ ⊕ SSKJ: –, Plet: –, GA: –, CB: –

soha ► [ˈsoxa] -e ž *soha* |navpičen oporni tram (na katerega se opirajo žice)|

⊕ ▷ [D'rò:t se na'pela na 'soxe.]

~ ① Pslovan. *soxá < *səksā *'sekanje' < ide. *séġ-os 'rezanje, sekanje' < ide. *sek- 'rezati, sekati'.

~ ② SSKJ: nar. vzhodno +, Plet: +, GA: +, CB: +

spacan ► [s'pa:cani] -a -o prid. *skvašen* |zaradi vrenja postati kisel (sadje)|

⊕ ▷ [F 'ka:di se 'sa:t 'pa:ca, nê, g'da je pa s'pa:cani, g'da zav're, nê, 'te pa 'začnemo ž'gati.]

~ ① Izpeljano (*s-pac-a-n* ← *s-pac-a-ti*) iz *spacati*, to pa iz *pacati* (< bav. nem. *paizen*).

~ ② SSKJ: -, Plet: -, GA: -, CB: -

šnops ► [š'nops] -a m *žganje* |žgana alkoholna pijača iz sadja| = žganica

⊕ ▷ [G'da d'rü:gokrat ž'gemo? 'Te 'teče žga'ni:ca al pa š'nops.]

~ ① Prevzeto iz nem. *Schnaps* 'žganje' kar je izposojeno iz spnem. *schnaps* 'požirek'.

~ ② SSKJ: nižje pog. +, Plet: -, GA: +, CB: +

štan ► [š'ta:n] -a m *mlado sadno drevo*

⊕ ▷ [M'la:di d'rê:vi p'ra:vimo š'ta:n.]

~ ① Prevzeto iz nem. *Stamm* 'deblo'.

~ ② SSKJ: -, Plet: -, GA: +, CB: +

štingelj ► [š'tingɛɫ] -a m *pecelj(ček)* |del sadu, lista, s katerim je ta pritrjen na rastlino|

⊕ ▷ ['Jabuka 'ma: na 'vɣxi š'tingɛɫ, s'pò:r pa 'müxo. Na s'rê:di je moš'niček, 'nò:r v moš'nički pa so 'pečke.]

~ ① Izpeljano (*štingelj-c* ← *štingelj*) iz prevzete osnove *štingelj* < nem. *Stengel* 'pecelj'.

~ ② SSKJ: -, Plet: -, GA: +, CB: - (*štingl p+*)

tolklja ► [ˈtu:kla] -e ž *jabolčnik* |mošt iz jabolk|

⊕ ▷ ['Mošt z 'ja:buk je 'ku:kla.]

~ ① Izpeljano (*tolk-lja* ← *tolk-*) iz glagola *tolči* < pslovan. *telt'ī, sed. *tōlkŏ < ide. *telk- 'tolči, stiskati, teptati'.

~ ② SSKJ: -, Plet: +, GA: +, CB: +

tropina ► [tro'pina] -e ž *tropina*, nav. mn. *tropine* |kar ostane po iztisnjenju tekočine iz plodov| ⊕ ▷ [G'da sp'rê:šamo, 'te na p'reši os'ta:nejo tro'pine.]

~ ① Izpeljano (*trop-ina* ← *trop*) iz korena *trop-* < pslovan. *tropъ < *tropati 'stiskati, tlačiti' (Bezljaj 2005: 232).

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: - (→ *tropine p+*)

tropinščica ► [tro'pi:nšca] -e ž *žganje iz jabolčnih tropin*

⊕ ▷ [Žga'ni:ca z 'ja:buk je tro'pi:nšca.]

~ ① Izpeljano (*trop-in-šč-ica* ← (*trop-in-sk-ica*) ← **trop-in-ski* ← *trop-ina* ← *trop*) iz korena *trop-* (< pslovan. **tropъ*).

~ ② SSKJ: – (→ *tropinovica* p+), Plet: – (→ *tropinščnica* p+), GA: +, CB: +

trs ▶ [ˈtʁs] -a m *trta* |*kulturna rastlina, ki se goji zaradi grozdja, vina*|

① ▷ [Toți rast'lini, na 'kɛ:ri 'ra:se g'rõ:zdje, p'ra:vimo 'tʁs.]

~ ① Prevzeto iz srlat. *tirsus*, *trismus*, *tressus* 'palica, kocen' < gr. *thýrsos* 'Bakhova palica, steblo, pecelj'.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: –

vaga ▶ [ˈva:ga] -e ž *vaga* |*naprava za merjenje moči alkohola; tehtnica*|

① ▷ [Če smo x'teli 'vɛdeti, 'kak je 'močen š'nops, smo ga 'mogli z 'va:go z'va:gati.]

~ ① Prevzeto iz stvnem. *wāga*, srvnem. *wāge* 'tehtnica'.

~ ② SSKJ: pog. +p~, Plet: +p~, GA: +p~, CB: +p~

višnja ▶ [ˈvi:šja] -e ž *višnja* |*sadno drevo ali njegov kiselkast dolgopecljati okrogli koščičasti sad*|

① ▷ [Č'rɛ:šja je 'boj s'latka pa s'vɛtla, 'vi:šja pa 'boj 'čř:na pa 'kisla.] ■ [D'rɛ:va je 'tüdi 'vi:šja, nɛ.]

~ ① Pslovan. **vīšbn'i* s prvotnim pomenom *'divja češnja'.

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: –

zbirati ▶ [zˈbirati] z'bi:ran nedov. *nabirati* |*s trganjem prihajati do določene količine česa*|

① ▷ [Dɛca so š'li v 'lɛ:s ma'li:nc z'birat.]

~ ① Izpeljano (*z-bir-a-ti* ← *z-br-a-ti* ← *brati*) iz *brati* < pslovan. **bŕáti*, sed. **bērɔ* 'nabirati, zbirati' < ide. **bher-* 'nesti'.

~ ② SSKJ: +p–, Plet: +, GA: –, CB: –

žganica ▶ [žga'ni:ca] -e ž *žganje* |*žgana alkoholna pijača iz sadja*| = šnops

① ▷ [G'da d'rü:ɡokrat ž'gemo? 'Te 'teče žga'ni:ca al pa š'nops.]

~ ① Izpeljano (*žg-a-n-ica* ← *žg-a-ti*) iz *žgati* < pslovan. **žbgáti* (< pslovan. **žet'ŕ*, sed. **žɛgɔ*).

~ ② SSKJ: +, Plet: +, GA: +, CB: +

Analiza besedja

Narečna poimenovanja za obravnavane pomene lahko razdelimo v enobesedna, ki so netvorjena ali tvorjena, ter večbesedna, ki so besednozvezna (zveza pridevnika in samostalnika ter prislova in glagola).

Enobesedno netvorjeno besedje je neprevzeto: *breskev*, *cepiti*, *grozd*, *jabolka*, *jagoda*, *malina*, *muha*, *oreh*, *pečka*, *sad*, *sliva*, *soha*, *višnja* ali v narečje prevzeto iz stičnih jezikov, največ iz germanskega, pri čemer so najstarejše nemške izposojenke izpričane že v starovisokonemškem (do 11. stol.) in srednjevisokonemškem obdobju (do 13. stol.): *drot*, *klojec*, *marula*, *oringelj*, *pacati*, *pungrad*, *šnops*, *štam*, *vaga*. Iz nemščine smo prevzeli tudi lekseme *figa*, *kutina*, *mandelj*, *preša*, *prunt*,

puta in *ribezelj*, ki so izvorno romanski (latinske ali v latinščini navadne grške izposojenke). Iz romanskega jezika smo prevzeli lekseme *kaki*, *trs*, *mošt* in *ringlo*, slednjega preko nemščine, ena beseda – *oliva* – pa je prevzeta iz sodobnih evropskih jezikov. Zelo stari izposojenki, izpričani že v praslovanščini, sta *črešnja* in *hmelj*.

Enobesedna tvorjena poimenovanja so vsa neprevzeta izpeljanke.⁵ Največ je samostalniških (30 iztočnic), manj glagolskih (2 iztočnici) in pridevniških (2).

Navadne samostalniške moškospolske izpeljanke so izpridevniške: *-ak*: *divjak*, *-iš*: *plaviš*, obe z besedotvornim pomenom nosilnika lastnosti, in *-ec*: *črešnjev*, *gruškovec*, obe z besedotvornim pomenom snovnosti, izglagolske: *-ec*: *klopotec* z besedotvornim pomenom vršilnika, ter modifikacijske, tvorjene z manjšalnima obraziloma *-ek*: *mošnjiček* in *-c*: *štimgelj*.

Ženskospolske izpridevniške izpeljanke so tvorjene z obrazili: *-ača*: *divjača*, *-ica*: *gruškovica*, *prumanica*, *kopinščica*, *tropinščica*, *žganica* in *-ika*: *lesnika* z besedotvornim pomenom nosilnika lastnosti ali snovnosti. Izsamostalniške izpeljanke z besedotvornim pomenom opravljalnika so tvorjene z obrazili *-ina*: *tropina*, *-ka*: *oljka* in *-ulja*: *kosmulja*. S po dvema obraziloma so tvorjene tudi izglagolske in modifikacijske izpeljanke; prve z obraziloma *-a*: *paca* in *-lja*: *prdlja*, *tolklja* ter besedotvornim pomenom rezultata ali vršilnika dejanja, druge z obraziloma *-ca*: *jedrca* in *-ica*: *gorica*, *koščica*, *malinica* ter besedotvornim pomenom manjšalnosti.

Med srednjespolskimi izpeljankami prevladujejo modifikacijske, tvorjene z obrazilom *-je*: *grozdje*, *kopinje*, *malinje*, *sadovje* in besedotvornim pomenom skupnosti, zabeležena pa je še ena navadna izglagolska izpeljanka z obrazilom *-(a)nje*: *branje* in besedotvornim pomenom dejanja.

Glagolski izpeljanki sta *prešati* in *zbirati*; prva je izsamostalniška, druga pa predložna izglagolska. Gradivo izkazuje še izsamostalniško pridevniško tvorjenko z obrazilom *-iv*: *črviv* in besedotvornim pomenom obilnosti oz. precejšnjosti ter pridevniško predložno izglagolsko tvorjenko *spacani*.

Večbesedni leksemi so glede na svojo strukturo največkrat samostalniške besedne zveze z levim ujemalnim prilastkom, redko glagolske besedne zveze s prislovno sestavino. V gradivu so zapisani za poimenovanje lesa, rastlinskih ali drevesnih vrst, za sadno žganje ter poimenovanje opravi v sadovnjaku. Vrste lesa se poimenujejo s pridevniki *črešnjev* (← *črešnja* < *pslovan. *čěrs'bn'a ali *čeres'bn'a), *gruškov* (← *gruška* < *pslovan. *grŭša), *jabolkov* (← *jabolko* < *pslovan. *ǫbľko), *slivov* (← *sliva* < *pslovan. slīva) in *prumančin* (← *prumanca* ← *pruman ← *prum* < stvnem. *prun* 'moder' < lat. *prūnum* 'sliva' (Bezljaj 1995: 132) ter se v gradivu pojavljajo v zvezah z domačim jedrom *les* (< *pslovan. *lěsъ): *črešnjev les*, *gruškov les*, *jabolkov les*, *prumančin les*, *slivov les*. Za pomen 'divja, necepljena češnja' je zapisana besedna zveza *divja črešnja* z domačim določilom in jedrom (< *pslovan. *dívъbъ, *pslovan. *čěrs'bn'a ali *čeres'bn'a), jedro besednozveznih poimenovanj za vrste ribeza – *ribezelj* – je prevzeto iz avstr. nem. *Ribisel*, medtem ko sta določili domači: *rdeči ribezelj* (pslovan. *rěděję, *rěděti), *črni ribezelj* (< pslovan. *čьrnъ). Iz prevzete osnove sta izpeljani besednozvezni določili *figov* (← *figa* < srvnem.

⁵ Po Toporišiču (1992: 218) slovenskih tvorjenk iz prevzetih besed ali njihovih delov nima mo za prevzete, zato so uvrščene v kategorijo neprevzetih besed. Isto velja tudi za več kot enobesedne lekseme oz. za stalne besedne zveze.

vīge) in *kakijev* (← *kaki* < prek it. *cachi* in novolat. (Diospyrus) *kaki* < jap. *kaki*), ki sta v gradivu zapisani za pomen 'kaki' in 'figa': *figova dreva, kakijeva dreva*. Jedro obeh besednih zvez je domače (< *pslovan. **dêrvo*). Za pomen 'slivova žganje' gradivo izpričuje tri besedne zveze, ki imajo v jedru samostalnik *žganica* (← *žgati* < pslovan. **žbgāti*, star. **žet'ŭ*, sed. **žęgę*) ali *šnops* (< nem. *Schnaps* 'žganje'), v določilu pa pridevnika *slivov* in *prumančin*: *slivova žganica, slivov šnops, prumančin šnops*. Za pomen 'obratí' je izpričana glagolska besedna zveza *dol pobrati, za pomen 'trgati' pa dol trgati*. V obeh primerih sta tako prislovna kot glagolska sestavina domačega izvora.

Na osnovi opravljenih primerjav in preverb v slovarjih, s čimer osvetljujemo dokumentiranost in semantiko obravnavanih leksemov, je mogoče ugotoviti, da je med knjižnimi slovarji najbogatejši Pleteršnikov, ki beleži štiriinpetdeset leksemov, ki so izrazno in pomensko prekrivni z narečnimi. V petih primerih se iztočnice pomensko ne prekrivajo – tako slovar sicer beleži lekseme *malinica, mandelj, mošnjiček, puta in sad*, a ne v pomenu 'borovnica', 'mandljevec', 'peščišče', 'brenta' in 'sadje'. Tri v slovarčku izpričane besede se delno izrazno razlikujejo – tako v narečju z izrazom *kopinščica* izpričani pomen pri Pleteršniku najdemo pod geslom *kopinščnica, ribezelj* pod *ribez* in *tropinščica* pod *tropinščnica*, dvakrat pa v ustreznem slovarskem sestavku narečni pomen ni dokumentiran. Nezapisanih je enajst enobesednih izrazov, vsi so ali prevzeti ali tvorjeni iz prevzetih osnov, in dvanajst večbesednih izrazov. Eno besedno zvezo (*črešnjev les*) Pleteršnik beleži pod iztočnico *črešnjev*, jedrna sestavina dveh v slovarčku zapisanih besednih zvez (*črni in rdeči ribezelj*) pa se delno izrazno razlikuje od tiste, pričakovane pri Pleteršniku; pomen prve v ustreznem slovarskem sestavku ni dokumentiran.

SSKJ beleži šestinštirideset leksemov, ki so izrazno in pomensko prekrivni z narečnimi; od teh jih ima osem kvalifikator narečno, narečno vzhodno, pogovorno ali nižje pogovorno, en pa kazalko gl. Štirje leksemi so pomensko prekrivni ter delno izrazno različni: *češnjevec* (nar. *črešnjevec*), *hruška* (nar. *gruška*), *hruškovec* (nar. *gruškovec*) in *tropinovica* (nar. *tropinščica*), leksem *hruškovica* (nar. *gruškovica*) je delno izrazno različen in pomensko neprekriven, šest leksemov ima v slovarju drugačen pomen od narečnih *jabolka* 'jablana', *mandelj* 'mandljevec', *mošnjiček, paca* 'kvaša', *sad* 'sadje', *zbirati* 'nabirati, pri dveh pa v narečju izpričani pomen v slovarskem članku ni nedvoumno izražen. Nezapisanih je šestnajst enobesednih izrazov, od tega jih je deset ali prevzetih ali tvorjenih iz prevzetih osnov, in enajst večbesednih izrazov. V še štirih primerih, v SSKJ zabeleženih v ponazarjalnem gradivu pod gesli *češnjev, hruškov* in *ribez – češnjev les, črni in rdeči ribez, hruškov les*, se ali določilo ali jedrna sestavina besedne zveze delno izrazno razlikuje od v narečju izpričane – *črešnjev* in *gruškov les, rdeči* in *črni ribezelj*, pomen pa je enak.

Primerjava zbranega besedja z iztočnicami v *Gučati po antujoško* in *Cerkvenjaškem besednjaku*, ki prinašata narečno besedje zgornjepreleških govorov, kaže, da ima slovar cerkvenjaškega govora oseminštirideset izrazno in pomensko prekrivnih izrazov z iztočnicami v tu predstavljenem slovarčku. V štirih primerih se iztočnice pomensko ne prekrivajo – tako lekseme *divjak, kaki, mandelj, muha* slovar sicer beleži, a ne v pomenih 'samoraslo, necepljeno drevo', 'kaki', 'mandelj', 'ostanek cveta na sadežu', trikrat pa izpričani narečni pomen v ustreznem

slovarskem sestavku ni dokumentiran. Dva leksema se delno izrazno oz. oblikovno razlikujeta – tako na Drstelji z izrazom *kopinščica* izpričani pomen v GA najdemo pod geslom *kopišnica*, *kopišca*, pomen ‘pečka’ pa pod geslom *pečke*. Nezapisanih je osemnajst enobesednih leksemov in štirinajst dvobesednih, eno besedno zvezo (*slivov šnops*) pa najdemo v ponazarjalnem gradivu pod gesloma *slivov* in *šnops*.

Cerkvenjaški besednjak prinaša enaintrideset izrazno in pomensko prekrivnih leksemov z iztočnicami v tu predstavljenem slovarčku, štirje leksemi so pomensko prekrivni ter delno izrazno ali oblikovno različni – *bratva* (nar. *branje*), *gruškovica* (nar. *gruškovec*), *kopišnica* (nar. *kopinščica*), *štíngl* (nar. *štíngelje*), sedem pa jih je zabeleženih samo v množinski obliki (*jagode*, *jedrca*, *klojci*, *mandli*, *oringli*, *prdle*, *tropine*), pri čemer pomena ‘mandljevec’ in ‘dve skupaj se držeči češnji, ki si jih dajejo otroci za uho’ nista izpričana; šest leksemov (*gruškovica*, *jabolka*, *kaki*, *malinica*, *pacati*, *pajtelj*) ima v slovarju drugačen pomen od narečnega, pri še dveh pa v narečju izpričani pomen v slovarskem članku ni nedvoumno izražen. Petindvajsetih enobesednih ter štirinajstih večbesednih leksemov Besednjak ne beleži, prinaša samo eno besedno zvezo, in sicer *slivov šnops*.

Zaključek

V zbranem besedju iz pomenskega polja *sadovnjak* se odražajo glasoslovne in oblikoslovne značilnosti zgornjeprleškega drsteljskega govora. Besedje, ki ga govorci dobro poznajo, je po svojem temeljnem izvoru slovansko, tujega izvora (germanskega, romanskega) je petintrideset odstotkov besed. Triinosemdeset odstotkov zbranih poimenovanj je enobesednih, netvorjenih je za štirinajst odstotkov več kot tvorjenih; slednja so vsa izpeljanke. Med večbesednimi besednozveznimi poimenovanji je sedeminosemdeset odstotkov samostalniških besednih zvez z levim prilastkom, preostala poimenovanja so glagolske besedne zveze s prislovno sestavino.

Primerjava zbranega narečnega besedja v tu predstavljenem slovarčku z iztočnicami v dveh temeljnih slovarjih slovenskega knjižnega jezika je pokazala, da je tako v Pleteršnikovem slovarju kot v SSKJ zajeto bogato narečno izrazje iz pomenskega polja *sadovnjak*. To besedje dokumentirata tudi slovar in besednjak zgornjeprleškega cerkvenjaškega govora, pri čemer je v slednjem obseg obravnavanega besedja v primerjavi z obsegom v narečnem slovarju skoraj za polovico manjši.

Tovrstne obravnave zbirk narečnega besedja, ki dokumentirajo obstoj, pomenske značilnosti, izvor leksemov in njihovo dokumentiranost, so pomemben doprinos na področju slovenskega narečnega (strokovnega) slovaropisja, saj lahko pomembno pripomorejo k določitvi arealov posameznih leksemov in njihovega pomenskega obsega ter k uresničitvi zamisli o slovenskih narečnih tematskih (strokovnih) slovarjih.

VIRI IN LITERATURA

- Francka BENEDIK, 1994: Vprašalnice za zbiranje narečnega gradiva. *Traditiones* 23, 87–142.
- Anja BENKO, 2013: *Teoretični model za izdelavo strokovnega narečnega slikovnega slovarja (na primeru koroškega podjunskega narečja)*. Doktorska disertacija. Maribor: Filozofska fakulteta.
- Anja BENKO, Mihaela KOLETNIK, 2011: Primerjalni narečni strokovni (slikovni) slovar za besedje s tematskega področja vrt in sadovnjak v izbranih govorih panonske in koroške narečne skupine. *Jezikoslovni zapiski* 17/1, 273–286.
- Anja BENKO, Mihaela KOLETNIK, 2014: Strokovna narečna leksikografija in prikaz izdelave strokovnega narečnega jezikovnega slovarja. *Slovenski jezik na stičišču več kultur*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti. 149–166.
- France BEZLAJ, 1997–2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Ljubljana: Mladinska knjiga, Založba ZRC SAZU.
- Mojca HORVAT, 2015: Gradivo za tematski slovar slovenskih narečij: pomensko *polje kulturne rastline*. *Slovnica in slovar – aktualni jezikovni opis*. Ur. Mojca Smolej. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik. (Obdobja, 34). 283–290.
- Mihaela KOLETNIK, 2014: Poimenovanja za orodja in kmečka opravila v Murkovem rojstnem kraju. *Sto let slovenistiki na Univerzitetě Karlově v Praze*. Pedagogové a vědci ve stínu dějin. Ur. Alenka Jensterle Doležalová, Jasna Honzak Jahić, Andrej Šurla. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta. 225–239.
- Mihaela KOLETNIK, Anja BENKO, 2012: Slowenische Dialekt-(Fach) Lexikografie. *Dynamik der Sprache(n) und der Disziplinen*. 21. internationale Linguistiktage der Gesellschaft für Sprache und Sprachen, Eötvös-Loránd-Universität, Budapest, 06. 06.–09. 06. 2012. (Budapester Beiträge zur Germanistik.) Ur. Elisabeth KNIPP-KOMLÓSI. Budapest: ELTE Germanistisches Institut. 155–161.
- , 2013: Entwurf eines Dialektwörterbuches am Beispiel von slowenischen Dialektgruppen. *Specialised lexicography: print and digital, specialised dictionaries, databases*. Ur. Vida JESENŠEK. Berlin, Boston: De Gruyter. (Lexicographica, 144). 127–137.
- Mojca KUMIN HORVAT, 2018: *Besedotvorni atlas slovenskih narečij: kulturne rastline*. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Založba ZRC.
- Ciril PALUC, 2010: *Cerkvenjaški besednjak – Antujuški besednjak*. Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzel.
- Maks PLETERŠNIK, 2006: *Slovensko-nemški slovar (1894–1895): transliterirana izdaja*. Ur. Metka Furlan. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 2014. Ljubljana: Cankarjeva založba. Elektronski vir.
- Bernard RAJH, 2010: *Gúčati po antujuško*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- Marko SNOJ, 2016: *Slovenski etimološki slovar*. Tretja izdaja. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC. Dostop 25. 9. 2020 na <https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar/>.
- Hildegard STRIEDTER TEMPS, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Berlin: Osteuropa-Institut Berlin, Berlin-Dahlem.

DIALECT WORDS FROM THE SEMANTIC FIELD OF *ORCHARD* IN MURKO'S DRSTELJA SUBDIALECT

The present article addresses the dialect words from the semantic field of *orchard* found in the subdialect of Murko's birthplace. The words are presented in the form of dictionary entries arranged in alphabetical order and presented in view of their structural, etymological and word formation characteristics. It is established that the vocabulary used by these specific speakers is Slavic in fundamental origin with 35% of the words being of foreign origin (Germanic, Romance). Of the expressions selected, 85% are single words, of which there are 14% more non-compound words than there are compound words; the latter are all derivatives. Of the multi-word expressions, 87% are noun phrases with an attributive adjective, the remaining are verb phrases with an adverbial element.

A comparison of the dialect words with entries in the dictionaries of Standard Slovenian showed that they were relatively open to expressions from the semantic field of the word *orchard*. These expressions can also be found in the dictionary and vocabulary of the Cerksenjak subdialect, where the scope of the vocabulary in the latter is smaller by almost one half in comparison with the scope in the dialect dictionary.

This type of approach to processing dialect vocabulary collections that document the existence, differences in meaning, origin of lexemes and how they are documented represent an important contribution to the field of Slovenian dialect (expert) lexicography, as it can significantly contribute to the determination of the areals of specific lexemes and their semantic reach, and to the realisation of the idea of Slovenian thematic dialect (expert) dictionaries.
